

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”

Препринт серії № UABS CP/2014/017

Кумпан В.О.

студент групи ЗМП-21 V курсу юридичного факультету

**ПРАВОЧИНИ (ДОГОВОРИ) У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи Національного банку України»
Юридичний факультет
Кафедра цивільно-правових дисциплін та банківського права

Пояснювальна записка

до дипломної роботи
освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»

на тему: ПРАВОЧИНИ (ДОГОВОРИ) У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Виконала: студентка 6 курсу, групи ЗМП-21
спеціальності 8.03040101 «Правознавство»
Кумпан В.О.

Керівник: к.ю.н., доцент Жаренко В.Ф.

Рецензент: к.ю.н., доцент Мирославський С.В.

Суми – 2014 рік

ВСТУП

Постановка проблеми. На сьогодні одним з найбільш помітних явищ в економічному житті України є бурхливий розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Поглиблення участі України в європейських та світових інтеграційних процесах супроводжується збільшенням кількості підприємств, що здійснюють свою діяльність в зовнішньоекономічній сфері.

Однією з правових та основних форм, що опосередковує господарські зв'язки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) є зовнішньоекономічний договір (контракт). Укладання і виконання такого договору з іноземним контрагентом є, як правило, підсумковим результатом конкретної зовнішньоекономічної операції.

Категорію «зовнішньоекономічний договір (контракт)» закріплено у нормах Господарського кодексу України та Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Важливість теоретичного розроблення питань, пов'язаних з договірним регулюванням зовнішньоекономічних підприємницьких відносин, зумовлена не тільки недостатнім дослідженням цієї сфери, а й потребами юридичної практики.

Актуальність теми дослідження. Якщо аналізувати зовнішньоекономічну угоду, то, перш за все, слід зазначити, що актуальним для українського законодавства даний вид угод став зовсім нещодавно.

Тільки з початку 90-х років в Україні розпочинається швидкий розвиток міжнародної торгівлі, в результаті чого відбувається розширення процесів взаємодії українських та іноземних підприємців. Найбільш важливу роль в подібній взаємодії відіграє діяльність фізичних та юридичних осіб. Рух приватного капіталу в наші дні стає одним з найважливіших факторів економічного розвитку будь-якої країни світу. Малий та середній бізнес приносить левову частку податків та зборів в бюджет та формує валовий національний продукт більшості держав. Великі транснаціональні компанії нерідко визначають політику та економіку одразу декількох держав.

Ось чому під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності так важливо її правильно оформити. Практика показує, що добре підготовлений договір з нерезидентом є запорукою успіху вирішення спірних питань та, відповідно, зекономленого часу та грошей. Проте зробити це дуже непросто, враховуючи, що механізм правового регулювання зовнішньоекономічних договорів дуже складний, хоча й добре напрацьований практикою. Тим не менше, під час практичного складання таких договорів виникає маса юридичних нюансів, кожен з яких може викликати затяжні спори між контрагентами. А все через те, що сторони або чогось не обговорили, або по різному зрозуміли положення договору, або не можуть дійти згоди щодо права, яке буде до нього застосовуватись. Це й не дивно, враховуючи, що закони та торгові звичаї в різних юрисдикціях значно відрізняються, хоча й терміни начебто однакові.

Треба завжди розуміти, що якщо договір не відповідає вимогам законів України або національному законодавству іншої країни або міжнародних договорів, він може бути визнаний недійсним у судовому порядку.

Про актуальність даної теми свідчать результати правозастосовної практики щодо укладання зовнішньоекономічного договору, де різноманітні питання виникають регулярно, починаючи з питання форми і змісту зовнішньоекономічного договору, закінчуючи порядком вирішення спорів за цими договорами.

Вищевикладене і визначило вибір теми дипломної роботи, що охоплює комплекс актуальних питань учасників зовнішньоекономічної діяльності, дослідження яких має велике теоретичне та практичне значення.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) був об'єктом дослідження великої кількості вчених. Так, окремим питанням його правового регулювання приділяли увагу такі вітчизняні дослідники, як О. Беяневич, О. Вінник, О. Кібенко, В. Луць, В. Мілаш, А. Попов, Р. Шишка.

З різним ступенем деталізації питанням підготовки, укладення, виконання умов, вирішення спорів та бухгалтерського обліку операцій за зовнішньоекономічними договорами (контрактами) присвячені праці таких вчених та науковців як Ф.Ф. Бутинця і І.В. Жиглей, Л.О. Кадуріної і М.С. Стрельнікової, І.О. Лукашової, І.В. Мельничук, О.В. Рури, Л.І. Ірхи, І.А. Волкової, Ю.А. Кузьмінського, Г.Ю. Коблянської, Т.В. Бондара та інших.

На монографічному рівні основні правила оформлення зовнішньоекономічного договору та цивільно-правові способи забезпечення його виконання були досліджені В.А. Довбишем та І.І. Світлак.

В своєму дисертаційному дослідженні питання платіжних умов та захисних застережень у зовнішньоекономічних договорах висвітлив Мілаш В.С.

Попри все, недостатньо дослідженою залишається договірна практика по формуванню умов зовнішньоекономічного договору, мало аналізована практика по вирішенню спорів за такими договорами. А це, на нашу думку, є надзвичайно важливим, аби не допускати помилок під час укладання зовнішньоекономічного договору в майбутньому.

Мета і завдання дослідження. У даному дипломному дослідженні було взято за мету комплексно проаналізувати зовнішньоекономічний договір як один з видів цивільно-правового договору, вивчити чинне законодавство, що регулює питання укладання, виконання зовнішньоекономічних договорів, судову практику, виявити прогалини чинного законодавства, труднощі, що виникають у повсякденній практиці роботи підприємств, що ведуть зовнішньоекономічну діяльність, а також розробити конкретні рекомендації щодо грамотного складання зовнішньоекономічного договору.

Для досягнення поставленої мети в роботі зроблено спробу розв'язати такі завдання:

- дослідити підходи до визначення поняття «зовнішньоекономічного договору», виділити його ознаки та види;
- визначитися з джерелами правового регулювання зовнішньоекономічного договору;
- з'ясувати, хто може бути суб'єктом зовнішньоекономічного договору;
- охарактеризувати правові вимоги, які встановлюються до форми зовнішньоекономічного договору;
- установити та класифікувати умови зовнішньоекономічного договору;
- виявити особливості укладення та виконання зовнішньоекономічного договору;
- визначити обсяг та характер відповідальності за невиконання зовнішньоекономічного договору;
- здійснити огляд матеріалів практики міжнародного комерційного арбітражу по вирішенню спорів за зовнішньоекономічними договорами;
- виділити конкретні проблемні питання, які є передумовою до спорів за зовнішньоекономічними договорами;
- розробити конкретні рекомендації щодо уникнення цих спорів;
- винайти шляхи подолання ризиків у зовнішньоекономічному договорі;
- запропонувати заходи щодо вдосконалення правового регулювання зовнішньоекономічних договорів;
- дослідити елементи системи управління охороною праці на підприємстві;
- проаналізувати небезпечні і шкідливі фактори умов праці на підприємстві;
- визначити заходи безпеки в надзвичайних ситуаціях на підприємстві.

Об'єкт дослідження - суспільні відносини, що виникають у зв'язку з укладанням та виконанням зовнішньоекономічного договору.

Предметом дослідження є чинне законодавство, України, міжнародні нормативні акти, право інших країн, практика укладання зовнішньоекономічного договору, його зміни, виконання та припинення, арбітражна практика з вирішення спорів, що виникають між сторонами зовнішньоекономічного договору.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склали такі загальнонаукові методи пізнання: діалектичний, статистичний, системно-структурний, логіко-семантичний, порівняльно-правовий, історико-правовий, документальний, формально-логічний, аналізу, синтезу. Діалектичний метод використано для дослідження договорів у зовнішньоекономічній діяльності, зокрема їх особливості, вимоги встановлені до форми та змісту тощо; історико-правовий – для визначення тенденцій, які характеризують розвиток та становлення договірних відносин у зовнішньоекономічній діяльності; статистичний та системно-структурний – для характеристики видів зовнішньоекономічних договорів за різними критеріями; логіко-семантичний - з метою визначення понять та термінів, зокрема «зовнішньоекономічний

договір», «укладання зовнішньоекономічного договору», «виконання зовнішньоекономічного договору», «відповідальність за невиконання договору», «збитки», «арбітраж» тощо; порівняльно-правовий та документальний – у результаті аналізу чинного національного та міжнародного законодавства, звичай розкрито особливості правового регулювання зовнішньоекономічних договорів; формально-логічний - для виявлення недоліків нормативної бази та внесення змін до неї. За допомогою методу аналізу та синтезу запропоновано внести зміни до законодавства та надані практичні рекомендації суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності щодо ведення договірних відносин з іноземними партнерами.

Результати дослідження. Під час проведення дослідження було отримано такі основні результати:

1. Розроблено власне визначення зовнішньоекономічного договору та здійснено характеристику його ознак;

2. Надано рекомендацію щодо вилучення із ч. 1 ст. 377 ГК України такого критерію зовнішньоекономічної діяльності, як перетинання митного кордону України майном та/або робочою силою;

3. Уперше здійснено класифікацію зовнішньоекономічних договорів в залежності від форми зовнішньоекономічних зв'язків;

4. Розроблено схему системи правового регулювання зовнішньоекономічних договорів;

5. Запропоновано привести у відповідність перелік суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що закріплений у ст. 3 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» з визначенням суб'єктного складу, яке міститься у ст. 378 ГК України;

6. Викладено авторський погляд щодо класифікації умов зовнішньоекономічного договору;

7. Проведено комплексний аналіз практики зарубіжних судів для з'ясування підходів до оцінки документів, що підписуються в якості оферти або акцепту;

8. Виділено особливості виконання зобов'язань за зовнішньоекономічними договорами;

9. Запропоновані практичні рекомендації щодо звернення до Міжнародного комерційного арбітражу з метою вирішення спорів;

10. Надано рекомендацію щодо введення в законодавство положень як щодо видів зовнішньоекономічних договорів, що підлягають державній реєстрації, так і щодо порядку її здійснення;

11. Виходячи з того, що, по-перше, визнання електронної форми договору як письмової є певною юридичною фікцією, яка застосовується сучасними правовими системами; по-друге, електронна форма документу суттєво відрізняється від традиційної письмової форми; по-третє, у більшості країн світу її застосування обмежується на законодавчому рівні, обґрунтовується висновок, що електронна форма є окремою самостійною формою цивільно-правових договорів. У зв'язку з цим пропонується:

викласти ч. 1 ст. 205 ЦК України в такій редакції: «Правочин може вчинятися в усній, письмовій або електронній формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом».

13. Досліджено елементи системи управління охороною праці на ПАТ «Конотопський арматурний завод», проаналізовано небезпечні і шкідливі фактори умов праці на підприємстві та визначено заходи безпеки в надзвичайних ситуаціях, які на ньому здійснюються.

Значення одержаних результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в даній дипломній роботі положення, узагальнення та висновки можна використовувати:

- у науково-дослідницьких роботах – для поглиблення та розширення сфер дослідження зовнішньоекономічного договору. Зокрема, це стосується проблем відповідальності за невиконання договору, а також вирішення спорів.

- у правотворчості – з метою використання висновків даного дослідження в українському законодавстві, а саме рекомендації щодо внесення змін до законодавства шляхом подолання суперечностей в законодавчих актах та гармонізації з міжнародним законодавством.

- у практичній роботі суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності шляхом використання наданих в роботі рекомендацій щодо укладання та виконання зовнішньоекономічного договору.

Обсяг і структура дипломної роботи. Дипломна робота містить 182 сторінок та складається з вступу, чотирьох розділів (що включають 13 таблиць, 9 рисунків), висновку, списку використаних джерел з 125 найменувань та 10 додатків.

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дипломного дослідження, визначається його зв'язок з науковими планами та програмами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методологія дослідження, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, апробація результатів дипломної роботи.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні положення про договори у зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів господарювання», який містить три підрозділи. Даний розділ присвячено визначенню поняття зовнішньоекономічного договору, його специфічних ознак (рис), дослідженню особливостей правового регулювання даного виду договорів та їх суб'єктного складу.

У підрозділі 1.1 «Поняття, ознаки та види зовнішньоекономічних договорів» обґрунтовується важливість теоретичних положень під час дослідження даного виду договорів, адже саме від правильної його ідентифікації залежить те, яким чином він буде регулюватися. Так, якщо договір «внутрішній», то він лежить у національно - правовому полі і регулюється правом відповідної держави. Якщо угода міжнародна (зовнішньоекономічна), то вона знаходиться у сфері дії приватного права

декількох держав і виникає проблема вибору права однієї з них, норми якої і повинні бути застосовані.

З цією метою у даному підрозділі надано власне визначення зовнішньоекономічного договору як матеріально оформленої угоди сторін, спрямованої на визначення їхніх взаємних прав і обов'язків у торговельній (обмін товарами, роботами, послугами), інвестиційній, валютно-фінансовій, виробничо-промисловій, науково-технічній та культурно-освітній сферах, оформленої відповідно до встановленого закону (міжнародного договору, звичаю або угоди сторін), що передбачає можливість розрахунків в іноземній валюті, застосування міжнародного права або права будь-якої держави, вибраної сторонами, а також розгляду можливих суперечок у суді (арбітражі), вибраному сторонами.

Також визначено перелік основних характерних рис (ознак) зовнішньоекономічного договору, а саме:

- місцезнаходження (місце основної діяльності) сторони договору — участь у договорі хоча б одного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, що знаходиться в Україні і хоча б одного, який знаходиться за її межами. При цьому абсолютно не важливою є державна приналежність контрагентів.

- визначення за згодою сторін з відповідною фіксацією у договорі юрисдикційного органу;

- особливості змісту договору: права й обов'язки його сторін щодо здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності;

- спеціальні вимоги щодо форми договору: як загальне правило — письмова форма, якщо інше не встановлено законом або міжнародним договором України чи законом;

- державна реєстрація визначених законом видів зовнішньоекономічних договорів/контрактів, що здійснюється відповідно до встановленого порядку (ст. 383 ГК України);

- здійснення платежів в іноземній валюті іноземній валюті (за винятком товарообмінних операцій);

- захисні та арбітражні застереження.

У підрозділі 1.2. «Правове регулювання зовнішньоекономічних договорів» аналізується механізм правового регулювання зовнішньоекономічного договору, наводиться перелік елементів системи правового регулювання. Джерела зовнішньоекономічного договору для зручності поділено на три групи: міжнародне законодавство, звичаї та національне законодавство.

Зроблено висновок, що зовнішньоекономічний договір підлягає регулюванню загальними цивільно-правовими нормами щодо договорів. Проте у зв'язку з тим, що зовнішньоекономічні операції здійснюються на території різних держав, право, що застосовується до них, враховує, крім національного, також міжнародне право, яке встановлюється державами спільно.

Зовнішньоекономічні договори регулюються досить складною та розгалуженою системою методів та, відповідно, це породжує складну структуру законодавчого регулювання, значні труднощі в процесі систематизації правових джерел.

У підрозділі 1.3 «Суб'єкти зовнішньоекономічних договорів» докладно визначено коло осіб, які є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України та, відповідно, зовнішньоекономічних договорів.

Обґрунтовано, що під час укладання зовнішньоекономічного договору дуже важливим є визначення юридичного (правового) статусу контрагента, а тому мають бути встановлені: наявність чи відсутність статусу суб'єкта зовнішньоекономічних відносин, здатність самостійно нести відповідальність, бути позивачем і відповідачем у суді тощо.

Також зазначено, що юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи (тобто право здійснювати ЗЕД повинно бути закріплено в установчих документах юридичної особи).

Здійснено класифікацію організаційно-правових форм суб'єктів господарської діяльності, що діють на світовому ринку. Так, іноземні фірми, поділяються на індивідуальних підприємців та об'єднання підприємців. В свою черги об'єднання підприємців діляться на три групи. Перша: повні товариства континентального права; товариства американського права; товариства з необмеженою відповідальністю англійського права. Друга: товариства з обмеженою відповідальністю; акціонерні товариства континентального типу; англійські приватні й публічні компанії з обмеженою відповідальністю; корпорації США. Третя: командитне товариство; акціонерно-командитне товариство.

Розділ 2 «Правова характеристика зовнішньоекономічних договорів», який містить чотири підрозділи, присвячено правому регулюванню форми та змісту зовнішньоекономічного договору, визначенню його істотних умов, особливостям процесу укладання та виконання зовнішньоекономічного договору, а також відповідальності за невиконання даного виду договору та порядок вирішення спорів між сторонами.

У підрозділі 2.1 «Форма та зміст зовнішньоекономічного договору» визначаються вимоги вітчизняного законодавства щодо форми зовнішньоекономічного договору. На підставі аналізу нормативно-правових актів зазначено, що в Україні діє вимога письмової форми до будь-яких договорів. Крім того, надається конкретний перелік умов договору щодо яких сторонам необхідно обов'язково дійти згоди.

Всю сукупність умов зовнішньоекономічного договору поділено на дві категорії основні (обов'язкові) та додаткові (факультативні). До першої групи відносяться: назва, номер договору (контракту), дата та місце його укладення; преамбула; предмет договору (контракту); кількість та якість товару (обсяги виконання робіт; надання послуг); базисні умови поставки товарів (приймання-здавання виконаних робіт або послуг); ціна та загальна

вартість договору (контракту); умови платежів; умови приймання-здавання товару (робіт, послуг); упаковка та маркування; форс-мажорні обставини; санкції та рекламації; урегулювання спорів у судовому порядку; місцезнаходження (місце проживання), поштові та платіжні реквізити сторін

За домовленістю сторін у зовнішньоекономічному договорі (контракті) можуть визначатись додаткові умови: страхування, гарантії якості, умови залучення субвиконавців договору (контракту), агентів, перевізників, визначення норм навантаження (розвантаження), умови передачі технічної документації на товар, збереження торгових марок, порядок сплати податків, митних зборів, різного роду захисні застереження, з якого моменту договір (контракт) починає діяти, кількість підписаних примірників договору (контракту), можливість та порядок унесення змін до договору (контракту) та ін.

У підрозділі 2.2. «Істотні умови зовнішньоекономічного договору» більш детально розглядаються істотні умови зовнішньоекономічних договорів з точки зору різних аспектів, а також зупинено увагу на проблемних та складних для сприйняття умовах, таких як умови поставки, вирішення спорів та пов'язаних з ними питаннях, способах розрахунків, а також захисних застереженнях.

Доведено, що кожна з істотних умов договору впливає на проведення зовнішньоекономічних операцій, тому їх чітке, зрозуміле та достовірне формулювання є підставою для належного виконання умов договору сторонами, своєчасних розрахунків за зовнішньоекономічними операціями та уникнення спорів між ними.

Особливу увагу приділено Міжнародним правилам тлумачення комерційних термінів Інкотермс, зокрема аналізується їх найновіша редакція від 01.01.2011 р. Також досліджується одна з важливих та складних умов зовнішньоекономічного договору - умова щодо врегулювання спорів між сторонами договору.

У підрозділі 2.3. «Укладання та виконання зовнішньоекономічного договору» поетапно досліджуються стадії укладання зовнішньоекономічного договору відповідно до Віденської конвенції 1980 р., акцентується увага на таких поняттях як «оферта» та «акцепт» зовнішньоекономічного договору, аналізується практика зарубіжних судів для з'ясування підходів до оцінки документів, що підписуються в якості оферти або акцепту. Визначено, з якого моменту зовнішньоекономічний договір вважається укладеним за законодавством різних країн.

Крім того, розкрито особливості виконання зобов'язань за зовнішньоекономічними договорами. Обґрунтовується специфіка виконання зобов'язань, зважаючи на правовий режим зовнішньоекономічної діяльності. Так, цей режим є виключним, його встановлення являє собою особливий різновид державного регулювання економіки. Держава зацікавлена в належному виконанні зовнішньоекономічних зобов'язань учасниками

зовнішньоекономічної діяльності, тому що воно (належне виконання) веде до стабільності цивільного обороту.

Тому у зв'язку з виконанням зобов'язань по зовнішньоекономічних договорах існують особливі вимоги держави, як то строк зарахування виручки на валютні рахунки вітчизняного суб'єкта господарювання.

У підрозділі 2.4. «Відповідальність за невиконання зовнішньоекономічного договору, порядок вирішення спорів» зазначається, що відповідальність сторони зовнішньоекономічного договору (контракту) полягає у відшкодуванні збитків, сплаті неустойки, втраті завдатку або позбавленні певного суб'єктивного права, яке виникло з договору. Надається перелік умов, за яких настає відповідальність сторони договору, а саме:

- протиправної поведінки (дії чи бездіяльності) особи;
- шкідливого результату такої поведінки (шкоди);
- причинного зв'язку між протиправною поведінкою та шкодою;
- вини особи, яка заподіяла шкоду.

Доводиться, що питання про відповідальність сторін залежить, по-перше, від застосовного до договору права, в тому числі, міжнародних договорів, наприклад, Віденської конвенції, і, по-друге, від умов контракту.

Також досліджується механізм вирішення спорів між сторонами зовнішньоекономічного договору і органи їх вирішення. Особливу увагу приділено вирішенню спорів в Міжнародному комерційному арбітражу при Торгово-промисловій палаті України.

Розділ 3 «Удосконалення договірних відносин у зовнішньоекономічній діяльності», який містить два підрозділи, містить положення щодо розкриття змісту основних ризиків договірних відносин у зовнішньоекономічній діяльності, надання порад стосовно їх мінімізації. Також висвітлюються розроблені пропозиції щодо удосконалення правового регулювання договірних відносин у цій сфері.

У підрозділі 3.1. «Ризики договірних відносин у зовнішньоекономічній діяльності та шляхи їх мінімізації» здійснено поділ ризиків на: об'єктивні та суб'єктивні. В даному підрозділі більше уваги було приділено суб'єктивним ризикам, джерелом яких є неналежне визначення контрагентами своїх взаємних обов'язків для всіх етапів існування угоди.

Так, було надано детальний аналіз можливих ризиків зовнішньоекономічного договору, як то невірне визначення характеру угоди, ризик маловідомого контрагента угоди, ризик зазначення у контракті неправильної кількості товару, ризик отримання товару невідповідної якості, ризик невиконання обов'язків однією із сторін, ризик пред'явлення претензій (рекламацій) тощо.

Поруч з цим було надано рекомендації стосовно зниження визначених ризиків, що можуть міститися у зовнішньоекономічному договорі.

У підрозділі 3.2. «Удосконалення правового регулювання договірних відносин у зовнішньоекономічній діяльності» обґрунтовується позиція,

щостворення спільного правового простору для регулювання міжнародних відносин через гармонізацію правових приписів норм міжнародного права і національного законодавства є об'єктивною потребою і вимагає цілеспрямованої та скоординованої діяльності різних держав і міжнародних організацій.

Зазначається, що для вітчизняних суб'єктів господарювання зближення законодавства України з законодавством іноземних партнерів стало б суттєвим полегшенням на шляху ведення ділових відносин, оформлених договорами.

З метою вирішення проблем правового регулювання договорів в зовнішньоекономічній діяльності, пропонується:

- узгодити суперечності та прогалини правових норм Господарського кодексу України та Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», внівши до них відповідні зміни;

- забезпечити взаємну відповідність положень Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та положень інших основних нормативно-правових актів, що регулюють цю сферу правовідносин;

- здійснити консолідацію до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» норм законів України та підзаконних нормативно-правових актів, які вже частково відображені у чинній редакції даного закону.

Розділ 4 «Охорона праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях», який містить три підрозділи, присвячено дослідженню системи управління охороною праці, умов роботи працівників, стану техніки безпеки на підприємстві, аналізу небезпечних чинників, безпеці в надзвичайних ситуаціях, відповідності стану охорони праці на підприємстві чинному законодавству.

У підрозділі 4.1 «Система управління охороною праці в ПАТ «Конотопський арматурний завод» визначено поняття охорони праці як системи правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності. Проаналізовано комплекс законодавчих актів, які діють на ПАТ «Конотопський арматурний завод» при організації охорони праці.

Положенням про службу охорони праці визначено, що функція служби охорони праці на підприємстві покладена на відділ охорони праці, який складається з начальника цього відділу та інженера з охорони праці, які здійснюють контроль за дотриманням працівниками вимог нормативно-правових актів з охорони праці та проводять інструктажі з охорони праці.

У підрозділі 4.2 «Аналіз небезпечних і шкідливих факторів умов праці на підприємстві» визначено фактори, які можуть негативно впливати на працездатність працівника. Проаналізовано стан робочого місця юрисконсульта юридичного відділу, яке відповідає усім нормативним

показникам. Аналіз небезпечних і шкідливих факторів умов праці на підприємстві показав, що за досліджуваний період не було зафіксовано нещасних випадків на виробництві.

У підрозділі 4.3 «*Безпека в надзвичайних ситуаціях в ПАТ «Конотопський арматурний завод»*» визначено можливі причини пожежі у приміщенні, якими можуть бути: коротке замикання в електричній мережі; перегрів апаратури; займання паперу через необережне поводження з вогнем; розповсюдження вогню з сусідніх приміщень. Проаналізовано стан забезпечення пожежної безпеки на досліджуваному об'єкті та зосереджено увагу на недоліках, які існують в організації виявлення, тушіння пожеж та евакуації працівників.

ВИСНОВКИ

У дипломному дослідженні наведено теоретичне узагальнення й визначення особливостей та закономірностей договірної регулювання зовнішньоекономічних відносин, що дозволило сформулювати висновки, конкретні пропозиції про внесення змін і доповнень до чинного законодавства України задля удосконалення практики складання, укладення, виконання зовнішньоекономічних договорів, мінімізації ризиків договірних відносин та вирішення спорів між контрагентами.

Основними науковими та практичними результатами роботи є наступні положення:

1. Зовнішньоекономічний договір – це один із різновидів цивільно-правового договору, який відрізняється від інших видів договорів особливим суб'єктним складом, правовим регулюванням, та, певна річ, особливою сферою застосування – міжнародні відносини.

Під час теоретичного дослідження договірних відносин у зовнішньоекономічній діяльності була доведена важливість визначення такого категорійного поняття як «зовнішньоекономічний договір», адже віднесення певного виду правочину до сфери застосування цього поняття суттєво змінює порядок правового регулювання даного виду угод. Зроблено висновок, що багато науковців невірно визначають поняття зовнішньоекономічного договору, пов'язує його з суто торговельними відносинами. Усупереч цьому доведено, що не всі види зовнішньоекономічної діяльності мають на меті отримання прибутку, деякі з них здійснюються задля досягнення соціального ефекту, як то наукова, виробнича, навчальна та інша кооперація, тощо.

Тому з метою правильного розуміння поняття зовнішньоекономічного договору надано його власне визначення як матеріально оформленої угоди сторін, спрямованої на визначення їхніх взаємних прав і обов'язків у торговельній (обмін товарами, роботами, послугами), інвестиційній, валютно-фінансовій, виробничо-промисловій, науково-технічній та культурно-освітній сферах, оформленої відповідно до встановленого закону

(міжнародного договору, звичаю або угоди сторін), що передбачає можливість розрахунків в іноземній валюті, застосування міжнародного права або права будь-якої держави, вибраної сторонами, а також розгляду можливих суперечок у суді (арбітражі), вибраному сторонами.

2. Серед науковців та дослідників немає єдності з приводу визначення специфічних ознак (рис) зовнішньоекономічного договору, що є суттєвим недоліком в процесі ідентифікації договору як зовнішньоекономічного.

З цією метою було узагальнено та сформовано перелік основних рис зовнішньоекономічного договору, а саме:

- місцезнаходження (місце основної діяльності) сторони договору — участь у договорі хоча б одного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, що знаходиться в Україні і хоча б одного, який знаходиться за її межами. При цьому абсолютно не важливою є державна приналежність контрагентів.

- визначення за згодою сторін з відповідною фіксацією у договорі юрисдикційного органу;

- особливості змісту договору: права й обов'язки його сторін щодо здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності;

- спеціальні вимоги щодо форми договору: як загальне правило — письмова форма, якщо інше не встановлено законом або міжнародним договором України чи законом;

- державна реєстрація визначених законом видів зовнішньоекономічних договорів/контрактів, що здійснюється відповідно до встановленого порядку (ст. 383 ГК України);

- здійснення платежів в іноземній валюті іноземній валюті (за винятком товарообмінних операцій);

- захисні та арбітражні застереження.

Проведений аналіз також дав можливість внести пропозицію щодо вилучення із ч. 1 ст. 377 ГК України такого критерію зовнішньоекономічної діяльності, як перетинання митного кордону України майном та/або робочою силою, оскільки на практиці це не є обов'язковим.

3. Однією з найголовніших особливостей зовнішньоекономічного договору є його суб'єктний склад: цей договір укладається між суб'єктами господарської діяльності України та іноземним суб'єктами господарської діяльності, тобто між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Під час укладання зовнішньоекономічного договору дуже важливим є визначення юридичного (правового) статусу контрагента, а тому мають бути встановлені: наявність чи відсутність статусу суб'єкта зовнішньоекономічних відносин, здатність самостійно нести відповідальність, бути позивачем і відповідачем у суді тощо.

Тому видається за доцільне привести у відповідність перелік суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що закріплений у ст. 3 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» з визначенням суб'єктного складу, яке міститься у ст. 378 ГК України.

4. Зовнішньоекономічний договір як специфічний різновид цивільно-правового договору підлягає регулюванню загальними цивільно-правовими нормами щодо договорів, спеціальними цивільними нормами зовнішньоекономічного законодавства України, відповідними нормами міжнародного законодавства, а також може регулюватись нормами іноземного законодавства. У зв'язку з досить складною структурою законодавчого регулювання у суб'єктів зовнішньоекономічного договору виникають значні труднощі в процесі систематизації правових джерел. Тому рекомендовано використовувати під час складання, укладання та виконання даного виду договорів Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА - міжнародний правовий акт, який застосовується не до окремих видів договорів (купівля-продаж, перевезення, лізинг тощо), а практично до будь-якої зовнішньоекономічної операції.

5. Зовнішньоекономічний договір укладається в простій письмовій формі. Це визначено як Законом «Про зовнішньоекономічну діяльність», так і Законом «Про міжнародне приватне право». Проте таке положення вступає в деяке протиріччя з нормами ЦК й ГК України, які припускають використання електронної форми договорів. Таким чином, склалася ситуація, коли теоретично відповідно до положень ГК і ЦК України можна використовувати електронну форму зовнішньоекономічних контрактів, однак на практиці це вкрай важко внаслідок твердої вимоги письмової форми контрактів, що міститься в нормах вищевказаних законів. Це призводить до того, що національні суб'єкти зовнішньоекономічних відносин потрапляють у нерівне положення з партнерами, законодавство країн яких передбачає оформлення зовнішньоекономічних договорів в електронному вигляді.

Тож висловлюється думка, що імплементація міжнародних норм у цій сфері є об'єктивно необхідною, адже дозволить розширити договірні зв'язки з іноземними партнерами. Насамперед, пропонується ст. 207 ЦК України доповнити наступним положенням: якщо за законом потрібна письмова форма, то ця вимога вважається виконаною, якщо документ укладений із використанням електронних засобів. Аналогічним положенням повинна бути доповнена ч. 2 ст. 382 ГК України щодо зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Також до зазначеної статті ГК України слід додати наступну умову: зовнішньоекономічна угода не може бути визнана недійсною лише на тій підставі, що вона зроблена, змінена або виконана з використанням електронних засобів.

6. Визначення істотних умов зовнішньоекономічного договору є одним з найвирішальніших етапів його складання. Так, неврахування хоча б однієї з істотних умов може призвести до визнання цього договору недійсним. Крім того, під час визначення умов зовнішньоекономічного договору сторонам слід мати на увазі, що вибране ними право і буде визначити його зміст, тобто, обов'язкові пункти та положення. У разі відсутності вибору права до змісту правочину застосовується право, яке має з ним найтісніший зв'язок. Якщо інше не передбачено або не впливає з умов, суті правочину або сукупності

обставин справи, то вважається, що договір найтісніше пов'язаний з правом держави, у якій сторона, що повинна здійснити виконання, має своє місце проживання або місцезнаходження. Крім того, рекомендовано звертати увагу на законодавчі обмеження щодо вибору права, яке застосовується до змісту зовнішньоекономічного договору.

7. Згідно з українським законодавством діє визначений порядок укладання контракту, тобто встановлена процедура, відповідно до якої угода сторін про встановлення контрактних відносин вважається досягнутою, а контракт оформленим. Ця процедура складається з двох частин: пропозиції про укладання контракту (оферти) однієї сторони і прийняття цієї пропозиції іншою стороною (акцепту). Проблема полягає в тому, що правові системи різних держав дотримуються різних позицій з приводу моменту укладання зовнішньоекономічного договору: одні дотримуються «теорії одержання» (вступ акцепту в силу пов'язується з одержанням його оферентом), другі — «теорії поштової скриньки» (акцепт набирає сили після його відправлення). З метою уникнення проблем, що виникають внаслідок цього, було сформульовано положення про те, що договір вважається укладеним з моменту одержання оферентом акцепту.

8. Виконання зобов'язань за зовнішньоекономічним договором має певну специфіку. Крім належного виконання цього договору, що характеризується тими діями, які сторони повинні здійснювати відповідно до змісту зобов'язання, необхідно зважати на правовий режим зовнішньоекономічної діяльності. Так, цей режим є виключним, його встановлення являє собою особливий різновид державного регулювання економіки. Держава зацікавлена в належному виконанні зобов'язань учасниками зовнішньоекономічної діяльності, тому що воно (належне виконання) веде до стабільності цивільного обороту. Тому у зв'язку з виконанням зобов'язань по зовнішньоекономічних договорах існують особливі вимоги держави, як то строк зарахування виручки на валютні рахунки вітчизняного суб'єкта господарювання.

9. Правове регулювання зовнішньоекономічних договорів характеризується певними проблемами. З метою їх вирішення пропонується узгодити суперечності та прогалини правових норм ГК України та Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», внівши до них відповідні зміни, зокрема узгодити визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність», конкретизувати положення щодо реєстрації зовнішньоекономічних договорів (види зовнішньоекономічних договорів, що підлягають державній реєстрації, а також порядок її здійснення). Доцільним є забезпечити взаємну відповідність положень Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» з іншими нормативно-правовими актами, що регулюють цю сферу правовідносин та здійснити консолідацію до вищевказаного закону норм законів України та підзаконних нормативно-правових актів, які вже частково відображені в його чинній редакції.

10. Дослідження системи організації належних умов праці на ПАТ «Конотопський арматурний завод» викликало суперечливі висновки. З одного боку, на підприємстві створена служба з охорони праці згідно з вимогами чинного законодавства, яка забезпечена необхідною нормативно-правовою базою. В результаті роботи цієї служби на підприємстві здійснюються всі обов'язкові заходи охорони праці. Разом з тим на ПАТ «КАЗ» не проведена атестація робочих місць за умовами праці, не розроблені посадові інструкції, що визначають обов'язки відповідальних осіб за технічний стан і безпечну експлуатацію обладнання; не розроблені програми навчання працівників. Суттєвим недоліком роботи служби з охорони праці підприємства є відсутність дозволу територіального органу Держгірпромнагляду на виконання робіт підвищеної небезпеки. Також не проведена у повному обсязі паспортизація будівель, споруд та інженерних мереж підприємства.

АНОТАЦІЇ

Кумпан В.О. Правочини (договори) в зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів господарювання. Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи НБУ», Суми, 2014.

Дипломну роботу присвячено питанням відокремлення зовнішньоекономічного договору з кола інших правочинів та проблемам удосконалення законодавства в цій сфері. Автором здійснено теоретичний аналіз зовнішньоекономічного договору, зокрема визначено його поняття, специфічні ознаки (рисни), досліджено механізм та систему правового регулювання, а також виявлено особливості правового статусу суб'єктів зовнішньоекономічних договорів. Не менш важливим стало виділення конкретних проблемних питань під час складання, укладення та виконання даного виду договорів та визначення обсягу та характеру відповідальності за невиконання зовнішньоекономічного договору. Для висвітлення прогалин у практиці ведення договірних відносин у зовнішньоекономічній діяльності здійснено огляд матеріалів практики міжнародного комерційного арбітражу по вирішенню спорів за зовнішньоекономічними договорами. Враховуючи результати аналізу судової практики виділено проблемні питання, які є передумовою до спорів та ризиків у зовнішньоекономічному договорі та розроблено конкретні рекомендації щодо мінімізації цих ризиків та уникнення спорів. Крім того, автором пропонуються деякі заходи вдосконалення правового регулювання зовнішньоекономічних договорів, зокрема вносяться пропозиції узгодити суперечності та прогалини правових норм деяких нормативних актів, внівши до них відповідні зміни, та тим самим забезпечити їх взаємну відповідність. Крім того, автором пропонуються заходи уніфікації міжнародного законодавства, зокрема щодо запровадження електронної форми зовнішньоекономічного договору.

Ключові слова: зовнішньоекономічний договір, зовнішньоекономічна діяльність, укладання зовнішньоекономічного договору, виконання

зовнішньоекономічного договору, відповідальність за невиконання договору, збитки, арбітраж, удосконалення.

Кумпан В.А. Сделки (договоры) во внешнеэкономической деятельности субъектов хозяйствования. Государственное высшее учебное заведение «Украинская академия банковского дела НБУ», Сумы, 2014.

Дипломная работа посвящена вопросам выделения внешнеэкономического договора с круга других сделок и проблемам совершенствования законодательства в этой сфере. Автором осуществлен теоретический анализ внешнеэкономического договора, в частности определено его понятие, специфические признаки (черты), исследован механизм и система правового регулирования, а также выявлены особенности правового статуса субъектов внешнеэкономических договоров. Не менее важным стало выделение конкретных проблемных вопросов во время составления, заключения и исполнения данного вида договоров и определения объема и характера ответственности за невыполнение внешнеэкономического договора. С целью освещения пробелов в практике ведения договорных отношений во внешнеэкономической деятельности осуществлен обзор материалов практики международного коммерческого арбитража по разрешению споров по внешнеэкономическим договорам. Учитывая результаты анализа судебной практики выделены проблемные вопросы, которые являются предпосылкой для споров и рисков во внешнеэкономическом договоре и разработаны конкретные рекомендации по минимизации этих рисков и избежания споров. Кроме того, автором предлагаются некоторые меры совершенствования правового регулирования внешнеэкономических договоров, в частности вносятся предложения согласовать противоречия и пробелы правовых норм некоторых нормативных актов тем самым обеспечить их взаимное соответствие. Кроме того, автором предлагаются меры унификации международного законодательства, в частности по внедрению электронной формы внешнеэкономического договора

Ключевые слова: внешнеэкономический договор, внешнеэкономическая деятельность, заключения внешнеэкономического договора, исполнение внешнеэкономического договора, ответственность за неисполнение договора, убытки, арбитраж, совершенствование.

Viktoriya Kumpan. Transactions (contract) in external economic activities. State Higher Educational Institution "Ukrainian Academy of Banking of National Bank of Ukraine", Sumy, 2014.

Diploma work is dedicated to the question of separation of external economic contract with the range of other transactions and the problems of improvement of legislation in this area. The author has performed the theoretical analysis of external economic contract, in particular has defined its conception, specific features (traits), and has investigated the mechanism and the legal

regulation system, and also the peculiarities of the legal status of subjects of external economic contracts.

No less important was the allocation of specific problematic issues during the assembly, signing and execution of this type of contracts and determine the scope and nature of the liability for failure to external economic contract. With the purpose to highlight gaps in the practice of contractual relations in external economic activity, the author has performed an overview of the practice materials of international commercial arbitration for the resolution of disputes under foreign economical contracts.

Considering the results of the analysis of judicial practice allocated problematic issues that are a precondition to disputes and risks in external economic contract and developed specific recommendations to minimize these risks and to avoid disputes. In addition, the author has proposed some measures to improve legal regulation of external economic contracts, in particular has made some proposals to agree the contradictions and gaps of some law normative acts, by making in them appropriate changes, and thereby secure their mutual conformity. In addition, the author has proposed the measures of unification the international legislation, in particular the introduction of electronic forms of external economic contract.

Keywords: external economic contract, foreign economic activity, conclusion of a external economic contract, execution of a external economic contract, liability for breach of contract, damages, arbitration, improvement.